

## اصول حاکم بر قراردادهای بیمه

□ معاملات بیمه‌ای را اصول خاص حاکم بر آنها، از سایر معاملات و روابط حقوقی بین افراد متمایز می‌کند و هر یک از طرفین قرارداد اعم از بیمه‌گر و بیمه‌گذار لازم به ایفای تعهداتی هستند.

- (1) اصل حسن نیت
- (2) اصل غرامت
- (3) اصل نفع بیمه‌ای
- (4) اصل جانشین
- (5) اصل مشارکت
- (6) اصل داوری
- (7) اصل علت نزدیک
- (8) اصل اتکایی

## اصل (حد اعلای) حسن نیت

3

□ تمام قراردادهای و روابط باید مبتنی بر حسن نیت باشد ولی در بیمه، **حسن نیت** از **عوامل اساسی** تنظیم رابطه بین تعهدات طرفین است.

### 1 اصل حسن حد اعلای نیت در مورد بیمه‌گذار

بیمه‌گذار موظف است که در **هنگام عقد قرارداد بیمه** و در **جریان آن** کلیه اطلاعاتی را که در خصوص مورد بیمه دارد (که مؤثر در ارزیابی خطر است) با کمال درستی و صداقت اظهار کند (اعم از اینکه بیمه‌گر این اطلاعات را خواسته باشد یا نخواستہ باشد)، به طوریکه بیمه‌گر با بهره‌گیری از این اطلاعات بتواند اهمیت خطری را که مورد پوشش قرار می‌دهد تشخیص دهد.

### 2 اصل حسن حد اعلای نیت در مورد بیمه‌گر

بیمه‌گر موظف است که در سند بیمه (بیمه‌نامه) هر آنچه نشان دهنده تعهدات اوست، چه از لحاظ **کیفی** و چه از نظر **کمی**، به وضوح ذکر کند. همچنین مواردی را که در صورت بروز حادثه می‌تواند مؤثر در پرداخت خسارت باشد را در بیمه‌نامه قید نماید، به طوریکه تعهدات بیمه‌گر از **هر جهت** برای بیمه‌گذار **معین و مشخص** باشد.

## اصل غرامت یا اصل زیان

4

□ بیمه، قراردادی است که موضوع آن جبران خسارت وارده به اموال و دارایی بیمه‌گذار است.  
□ به موجب اصل غرامت، بیمه‌نامه نباید هرگز به صورت **منبع استفاده برای بیمه‌گذار** درآید.

□ بیمه‌گر متعهد جبران خسارت و رفع بی‌تعادلی است که در پی حادثه برای وضع مالی بیمه‌گذار پدیدار می‌شود. بنابراین، جبران خسارت نباید بیمه‌گذار را در وضعیتی مساعدتر از قبل از وقوع حادثه قرار دهد.  
به دیگر سخن، وقتی بیمه به طور کامل و صحیح انجام گرفته باشد **نباید پرداخت خسارت تغییری به نفع بیمه‌گذار و در وضع مالی او به وجود آورد.**

□ اگر این اصل ملاک پرداخت خسارت نباشد و بپذیریم که بیمه، منبع استفاده بیمه‌گذار شود، فساد ایجاد می‌کند و مخل نظم عمومی است و **تشویقی خواهد بود برای ایجاد خسارت‌های عمدی.**

□ اصل جبران خسارت واقعی به بیمه‌های اشیاء و مسئولیت اختصاص دارد و در مورد بیمه‌های اشخاص صدق نمی‌کند، زیرا از یک سو در بیمه‌های اشخاص، نگرانی خسارت‌های عمدی مثل مرگ یا نقض عضو موردی ندارد و از سوی دیگر، بیمه حالت شرط بندی پیدا نمی‌کند. ضمناً حیات و زندگی اشخاص تبدیل‌پذیر به میزان مشخصی پول نیست.

## اصل غرامت یا اصل زیان

5

□ در بیمه‌های زیان، بیمه‌گذار برای دریافت خسارت باید:

- (1) ثابت کند که حادثه مورد بیمه اتفاق افتاده است.  
✓ زیرا در صورت وقوع حادثه موضوع بیمه است که، بیمه‌گر ملزم به ایفای تعهد خود در قبال بیمه‌گذار خواهد بود.
- (2) ثابت کند که حادثه موضوع بیمه برای وی ایجاد خسارت کرده است.  
✓ زیرا تنها تحقق حادثه برای موضوع بیمه، بیمه‌گر را به ایفای تعهدی ملزم نمی‌کند بلکه تنها حادثه خسارت‌آور است که با وقوع آن بیمه‌گر باید تعهد خود را انجام دهد.
- (3) بیمه‌گذار باید ثابت کند که بین وقوع حادثه و خسارت وارده رابطه علیت وجود داشته، یعنی خسارت، معلول حادثه موضوع بیمه بوده است.  
✓ زیرا بیمه‌گر هرگونه خسارت وارده به بیمه‌گذار را جبران نمی‌کند، بلکه تنها خساراتی را جبران خواهد کرد که مستقیماً در نتیجه وقوع حادثه موضوع بیمه وارد آمده باشد.
- (4) بیمه‌گذار باید موجودیت و ارزش مورد بیمه را در لحظه اثبات کند.  
✓ زیرا صدور بیمه به تنهایی دلیل وجود یا ارزش شیء مورد بیمه در زمان تحقق حادثه موضوع بیمه نیست و ممکن است بعد از رؤیت بیمه‌گر در ارزش یا وجود مورد بیمه تغییری حاصل شده باشد.

## اصل غرامت یا اصل زیان

6

□ با در نظر گرفتن ارتباط و تناسبی که بین مبلغ بیمه‌شده و ارزش حقیقی مورد بیمه و خسارت واقعی وجود دارد، نتایج مهمی به دست می‌آید:

(1) تأثیر مبلغ بیمه شده در غرامت

- ❖ تساوی سرمایه بیمه شده با قیمت واقعی مورد بیمه
- ❖ بالاتر بودن سرمایه بیمه شده از قیمت واقعی مورد بیمه
- ❖ پایین‌تر بودن مبلغ بیمه شده از قیمت واقعی مورد بیمه

## تساوی سرمایه بیمه‌شده با قیمت واقعی مورد بیمه

7

- وقتی مبلغ بیمه شده با قیمت واقعی مورد بیمه تطبیق کند هیچ‌گونه مسأله‌ای مطرح نمی‌شود.
- بیمه‌گر تمامی خسارت وارده به بیمه‌گذار را با توجه به شرایط و استثنائات مندرج در بیمه‌نامه جبران می‌کند.
- این مورد از هر حیث منطبق با فلسفه اصل جبران خسارت است.
- بیمه‌گذار از روی کمال حسن نیت قیمت واقعی اموال خود را بیان و آن‌ها را بیمه کرده و بنابراین خسارت او هم، خواه خسارت کلی یا جزئی باشد، به طور کامل باید جبران شود.
- اساس تعیین خسارت هم این است که قیمت مال بیمه‌شده در لحظه قبل از وقوع خسارت ملاک قرار می‌گیرد.
  - اگر مبلغ با قیمت واقعی مورد بیمه مساوی باشد، بیمه‌گر ارزش باقیمانده را نیز بی‌درنگ بعد از وقوع حادثه تعیین می‌کند و تفاوت این دو مبلغ را به عنوان خسارت به بیمه‌گذار می‌پردازد،
  - مگر اینکه نحوه جبران خسارت به صورت تعمیر یا تعویض مورد توافق قرار گرفته باشد که در این صورت بیمه‌گر در مورد تعمیر یا تعویض در مدتی که منطقاً زودتر از آن ممکن نیست اقدام می‌کند.

## بالا تر بودن سرمایه بیمه‌شده از قیمت واقعی مورد بیمه

8

- چنانچه بیمه‌گذار به هنگام بیمه نمودن اموال خود بصورت عمد یا غیر عمد ارزش مورد بیمه را بیشتر از ارزش واقعی بیمه نماید حالات زیر متصور است.
- (1) **افزایش قیمت با قصد تقلب:** برابر ماده ۱۱ قانون بیمه اگر بیمه‌گذار با قصد تقلب مال خود را زیاد بیمه کند عقد باطل می‌باشد و علت صدور این حکم عدم رعایت عمدی اصل حسن نیت است.
- (2) **افزایش قیمت بدون قصد تقلب:** چنانچه بیمه بالاتر از ارزش واقعی عمدی نباشد بیمه‌گر تا ارزش واقعی تعهد دارد و بیمه‌گر مازاد بر ارزش واقعی مال تعهدی ندارد. اخذ بیمه‌نامه مازاد بر ارزش واقعی حقی برای بیمه‌گذار ایجاد نمی‌نماید.

## پایین تر بودن مبلغ بیمه شده از قیمت واقعی مورد بیمه

9

### (1) اعمال قاعده نسبی سرمایه:

- ماده ۱۰ قانون بیمه ایران مقرر می‌دارد: در صورتی که مالی به کمتر از قیمت واقعی بیمه شده باشد بیمه‌گر فقط به تناسب مبلغی که بیمه کرده است با قیمت واقعی مال مسئول خسارت خواهد بود.
- ✓ این زمانی مطرح می‌شود که در روز حادثه معلوم شود قیمت واقعی مورد بیمه از سرمایه بیمه شده بیشتر است و اینجاست که موضوع اعمال قاعده نسبی سرمایه به میان می‌آید.
  - ✓ در این صورت بیمه‌گذار برای تفاوت بین قیمت واقعی و سرمایه بیمه شده، بیمه‌گر خود تلقی می‌شود و سهمی از خسارت متناسب با تفاوت حاصل بین این دو مبلغ را تحمل می‌کند.
  - ✓ به عبارت دیگر، تعهد بیمه‌گر برای جبران خسارت محدود به مبلغی معادل نسبت بین سرمایه بیمه شده و قیمت واقعی مورد بیمه خواهد بود.

### (2) عدول از قاعده نسبی سرمایه:

- ✓ از قاعده نسبی سرمایه با تمام اهمیتی که دارد می‌توان با شرایطی عدول کرد.
- ✓ عدول از قاعده نسبی، به موافقت صریح بیمه‌گر و بیمه‌گذار وابسته است و در صورتی که در بیمه‌نامه خلاف آن شرط نشده باشد قابل اجرا است.
- ✓ بنابراین اصل، اعمال قاعده نسبی سرمایه است مگر اینکه بین طرفین خلاف آن توافق شده باشد.

## اصل علت نزدیک

10

### □ در توصیف اصل غرامت بیان گردید:

- بیمه‌گذار باید ورود خسارت ناشی از خطرات بیمه شده را اثبات نماید.
- بیمه‌گذار باید اثبات نماید بین خسارت و حادثه رابطه علت و معلولی و مستقیم وجود دارد.
  - یعنی خسارت مستقیماً از حادثه بیمه شده ایجاد شده است هر چند ممکن است دلیل یا عواملی بین حادثه و خسارت وجود داشته باشد
- همچنین خسارت وارده ممکن است ناشی از مجموعه علت‌های به هم پیوسته باشد که هریک در پی دیگری و از نتیجه آن ناشی شود.
- لیکن چنانچه بین خسارت و حادثه مورد بیمه رابطه معقول باشد بیمه‌گر مسئول است چنانچه عرف و عقل خسارت را ناشی از حادثه بداند، خطر مورد بیمه محقق شده است.

## اصل علت نزدیک

11

□ برای بیان موضوع به مثال‌های زیر توجه نمایید:

- (1) مورد بیمه، در مقابل خطر آتش‌سوزی بیمه شده است و بر اثر جاری شدن سیل خسارت می‌بیند و در پی آن آتش‌سوزی واقع می‌شود که بقایای آن را نیز منهدم می‌سازد. بیمه‌گر آتش‌سوزی تنها خسارت آتش‌سوزی را می‌پردازد چون خطر سیل در این بیمه‌نامه مورد تعهد بیمه‌گر نیست.
- (2) ممکن است بیمه‌گر دیگری خطر سیل را بیمه کرده باشد که خسارت سیل جزو تعهد او خواهد بود. ولی اگر مورد بیمه قبل از وقوع آتش‌سوزی در نتیجه حادثه سیل به کلی ویران شده باشد و حادثه آتش‌سوزی تغییری در میزان خسارت نداده باشد طبعاً بیمه‌گر آتش‌سوزی تعهدی در مورد جبران خسارت ندارد. برای اینکه کل خسارت وارده ناشی از سیل است که بیمه نشده است.
- (3) خسارت ناشی از دود: اگر خسارت از دودی ناشی شود که نتیجه یک آتش‌سوزی به مفهوم قرارداد بیمه باشد جزو تعهدات بیمه‌گر محسوب می‌شود ولی هر گاه این دود ناشی از لوله بخاری باشد بیمه‌گر در خصوص جبران آن تعهدی ندارد.

## اصل علت نزدیک

12

- (4) لوله آب بر اثر وقوع آتش‌سوزی می‌ترکد. جبران هر گونه خسارت و ضایعات ناشی از این ترکیدگی به عهده بیمه‌گر آتش‌سوزی است، ولی هر گاه ترکیدگی لوله آب ناشی از یخزدگی باشد بیمه‌گر آتش‌سوزی هیچ‌گونه تعهدی در مورد جبران آن نخواهد داشت.
- (5) در برخی بیمه‌نامه‌های استاندارد آتش‌سوزی بازارهای بیمه‌ای، آتش‌سوزی که علت بلافاصله آن زلزله باشد جزو استثنائات قرارداد بیمه آتش‌سوزی محسوب می‌شود. بنابراین در صورت وقوع آتش‌سوزی به هنگام زلزله، بیمه‌گذار باید ثابت کند که علت وقوع آتش‌سوزی منجر به خسارت زلزله نبوده است.
- (6) بیمه‌گذار به محض وقوع آتش‌سوزی در ساختمان بیمه شده برای خاموش کردن آتش از مأموران آتش‌نشانی کمک می‌خواهد و خود نیز با ریختن آب اقدام به اطفای حریق می‌کند. استفاده از آب، به اموال بیمه‌شده خسارت وارد می‌کند. اشیا بر اثر پرتاب از پنجره ساختمان و در حین نجات دادن آسیب می‌بینند. همه این خسارت‌ها و ضایعات طبق مفاد بیمه‌نامه آتش‌سوزی به عهده بیمه‌گر است زیرا علت اصلی آنها وقوع حادثه آتش‌سوزی است.

## اصل علت نزدیک

13

(7) برای مهار آتش و جلوگیری از گسترش آن چاره‌ای جز خراب کردن ساختمان بیمه شده با انفجار نیست. جبران این خسارت به عهده بیمه‌گر است زیرا علت آن آتش‌سوزی است که برای مهار آن خراب کردن ساختمان اجتناب ناپذیر بوده است.

(8) در فضای باز که اموال بیمه‌شده در آن انبار شده آتش‌سوزی رخ می‌دهد و موجب خسارت می‌شود و همچنین موجب سست شدن دیوارهای اطراف می‌گردد ولی دیوار کماکان سرپا است. شب بعد از حادثه، تندبادی می‌ورزد و دیوار خراب می‌شود. علت خراب شدن دیوار وزش تندباد است و آتش‌سوزی علت دور یا علت بعید آن است.

## اصل علت نزدیک

14

(8) مأموران نجات آتش‌نشانی در حادثه آتش‌سوزی، اموال سالم را از معرکه آتش نجات می‌دهند و در محل روبازی انبار می‌کنند. بارندگی شدید به این اموال خسارت و آسیب می‌رساند. دو حالت برای این خسارت متصور است:

(1) اگر بعد از نجات اموال بیمه‌شده بیمه‌گذار فرصت کافی نداشته باشد که یک حفاظ و پوشش کافی برای حفاظت از اموال خود تهیه کند، در این صورت علت بلافاصل خسارت، آتش‌سوزی تلقی می‌شود و بیمه‌گر متعهد پرداخت آن است.

(2) اما اگر بیمه‌گذار اموال خود را برای مدت طولانی بدون حفاظ و پوشش رها کند، در این صورت جبران خسارت ناشی از بارندگی به عهده بیمه‌گر آتش‌سوزی نیست، زیرا علت آن را نمی‌توان آتش قلمداد کرد، زیرا بیمه‌گذار فرصت کافی جهت تهیه پوشش برای حفاظت اموال خود داشته است.

## اصل اتکایی

15

- از اصول اولیه بیمه در کلیه رشته‌ها این است که ریسک بیمه‌شده تا جایی که ممکن است در سطح وسیعی پخش شود. **بیمه اتکایی** راه حل این اصل است.
- بیمه اتکایی نظامی و ساختاری است که بیمه‌گر صادرکننده بیمه‌نامه را قادر می‌سازد که با توجه به **سرمایه** و **ذخایر خود** بخشی از ریسک‌های صادره را به حساب خود نگه دارد و مازاد بر توان خود را بین بیمه‌گران اتکایی مختلف تقسیم کند.
  - به بیان دیگر، بیمه اتکایی را می‌توان **توزیع جهانی ریسک** نامید.
- بیمه اتکایی موجب می‌شود که بیمه‌گر صادرکننده ظرفیت خود را به مبلغ خاصی که توانایی او اجازه می‌دهد محدود نکند، بلکه **ریسک‌های بزرگ با سرمایه‌های بالا** را به راحتی قبول و مازاد را بیمه اتکایی کند.

## اصل اتکایی

16

- در نظام بیمه اتکایی شرکتی که بخشی از صادره‌های خود را به بیمه‌گر اتکایی واگذار می‌کند **شرکت واگذارنده** نامیده می‌شود.
- قرارداد اتکایی که **بیمه‌گر واگذارنده** با **بیمه‌گر اتکایی** منعقد می‌کند **قرارداد مستقلی** است که هیچ ارتباطی با قرارداد مابین بیمه‌گر واگذارنده با بیمه‌گذار ندارد.
- ✓ نتیجه نخست اینکه هیچ‌گونه رابطه حقوقی بین بیمه‌گذار و بیمه‌گر اتکایی نیست و در صورت تحقق خطر بیمه‌گذار برای دریافت خسارت خود باید به بیمه‌گر مراجعه کند و او مسئول پرداخت خسارت است و خسارت سهم بیمه‌گران اتکایی را خود محاسبه و وصول می‌نماید.
- ✓ نتیجه دیگر این است که هرگاه بیمه‌گر اتکایی دچار ورشکستگی شود بیمه‌گر واگذارنده در مقابل بیمه‌گذار مسئول پرداخت خسارت است و هرگاه بیمه‌گر واگذارنده ورشکسته شود بیمه‌گر اتکایی به میزان سهم خود از خسارت در مقابل واگذارنده مسئول است.
- ✓ در این صورت بدهی بیمه‌گر اتکایی جزو دارایی بیمه‌گر واگذارنده محسوب می‌شود.